

Arnica montana Foto: Willy Leufgen

opdoen, om een goed hovenier(ster) te worden. Zien hoe planten en bomen uitgroeien. En hoe zich natuur ontwikkelt onder verschillende omstandigheden. Bijvoorbeeld door de bodemgesteldheid en de lichtinvloeden aan te passen.

Ach, en dan heb ik nog niet verteld over dat ene vennetje, waar we wel drie keer de hoek om moesten, maar helaas nooit de tijd hadden om langs de rand te rommelen op zoek naar wateraardbeien.

En nog niet verteld over het elke morgen om 5.00 uur gewekt worden door een waar vogelconcert, wat moet ik nog veel leren, ik herken er geen één van. En die vleermuis die elke avond vanaf 10 voor 11 met zijn vriendjes kwam buitenspelen.

En nog niet verteld over al die aardige mensen waar ik al dit moois mee mocht delen. Mensen met allemaal zo hun eigen invalshoek maar volgens mij net zo genietend als ik. Soms met zijn allen fietsend op een rij, soms in groepjes kletsend over een gewoon weggetje.

En van die oude landingsbaan en de stuifduinen en kwekerij Cultura en de natuurontwikkelingsprojecten in Noord- en Zuidwolde en de tuinen van Ruinen en de vlindertuin in Zuidwolde en de Prionatuinen en de tuin en de werkplaats van Siemen Dijkstra en en dan zal ik nog wel iets vergeten zijn.

't Was heerlijk.

Toos Kossen werkt als zelfstandig hovenier.

Haar adres: Weesperzijde 110 t, 1091 EN Amsterdam, tel. 020-6921424, e-mail: toostuin@xs4all.nl

Tijdens het Oase-weekje in Drente en Friesland kwamen we - niet geheel toevallig natuurlijk - regelmatig Henk Pleiter tegen. Eerst bij een op het eerste gezicht niet erg spectaculaire sloot: dat bleek een belangrijke groeiplek van Arnica montana, waar Henk zich heel erg voor ingezet had. De Arnica was er uitgebloeid, maar toen we een dag later zijn kwekerij bezochten konden we nog volop van de mooie, warmgele kleur van haar bloemen genieten. Op zaterdag fietsten we op weg naar Appelscha langs een camping, waar Henk liet zien hoe hij in en op vele meters muurtjes de planten van zijn Arnica-kwekerij in zijn ontwerpen toepast.

Arnica

meer dan een kwekerij

Henk Pleiter

Al vanaf 1987 bestaat de Arnica - kwekerij. Sinds die tijd is de kwekerij op stap geweest door Drente; eerst in Havelte, daarna op drie locaties rond Dwingeloo. Vanaf 2000 hebben we twee ha. grond gekocht in Eemster - Dwingeloo. Op deze plek kunnen we de komende jaren goed uitgroeien. Op dit moment telen we rond de 100 soorten waarvan een aantal in grote hoeveelheden, vooral Arnica (100.000 planten). Arnica is vooral bedoeld om medicijnen van te maken. Zowel de bloem, blad als de wortel worden voor dit doel gebruikt. De andere soorten worden verkocht aan (Eko)kwekerijen/hoveniers en ontwerpers. We oogsten ook veel zaad, dat ik gebruik om bloemweiden in te zaaien. Vooral vorig jaar zijn al mijn inzaai-opdrachten gedaan met zaad van de kwekerij. Ook planten heb ik nodig voor mijn opdrachten, zodat we alle planten met Eko keurmerk kunnen leveren.

Zeer goede bodemkwaliteit

De bodemkwaliteit is erg belangrijk voor een vollegrondskwekerij als de onze. Op de nieuwe plek is de bodem zeer goed, een mengsel van plakkerige zwarte grond met een beetje veen en leem (ongeveer 60 cm dik) met daaronder zand met oergrond (licht ijzermengsel). Deze grond is weinig te vinden in de omgeving van

Dwingeloo, meestal is de bodem erg zanderig met vaak veel ijzer in de bovenlaag. Of juist veel veengrond en daardoor dus te nat (slechte waterafvoer) met een lage pH.

Omdat we inheemse vlinderplanten telen (veel soorten zijn bedreigde planten en staan op de Rode Lijst) moet er zo weinig mogelijk kalk gebruikt worden, want kalk verandert de kiemkracht sterk. De kiemkracht van deze soorten is toch al zeer wisselend en vaak laag maar door kalk te gebruiken (om de pH omhoog te krikken) is de kiemkracht van het zaad helemaal niet meer in te schatten. De pH van de nieuwe kwekerij ligt tussen 5.2 en 4.8, voor onze soorten een prima niveau. Voor de plantenteelt in het algemeen is dit laag. Lager dan de 4.8 moet de pH niet zijn want rond dat niveau ligt een soort rode lijn, eronder is de kiemkracht zeer laag en ontstaan er allerlei ziektes, vooral schimmelziektes die erg moeilijk te bestrijden zijn. Vooral als Eko-bedrijf moet je meer doen aan het voorkomen van ziektes dan aan het bestrijden ervan.

Eko-keurmerk

Op de grond moest zo snel mogelijk een Eko-keurmerk komen (die zit altijd op de grond, niet op het bedrijf). We hadden op de oude kwekerij al jaren het Eko - keurmerk. Met de nieuwe grond hadden we een

Arina zaait wolverlei in de zorgvuldig voorbereide bedden.

Foto: Luc Stroman

beetje pech, jarenlang hadden er schapen en paarden op gelopen, maar juist de laatste twee jaar was er aardappelteelt op geweest met gif (onder andere voor het doodspuiten van het aardappelroof). Dus dat betekende eigenlijk vijf jaar wachten. Dat was voor ons te lang en in samenwerking met Skal (controle biologische teelt) hebben we groenbemers gekozen die zo snel mogelijk de bodem moesten reinigen. Dat heeft er voor gezorgd dat we in augustus 2001 al het Eko-keurmerk gekregen hebben.

Een luilekkerland voor de fauna

Direct na de aankoop is de grond dus ingezaaid met groenbemers: boekweit, gele lupine, phacelia en bladrammenas. Allemaal planten die snel groeien en bloeien en waar veel vlinders en andere insecten op af komen. Boekweit bloeit al na twee/drie weken en vanaf dat moment gonsde het van de insecten. Vooral in juni, juli en augustus zijn er zeer veel vlinders en op een zonnige dag lijkt alles te bewegen van het gefladder!

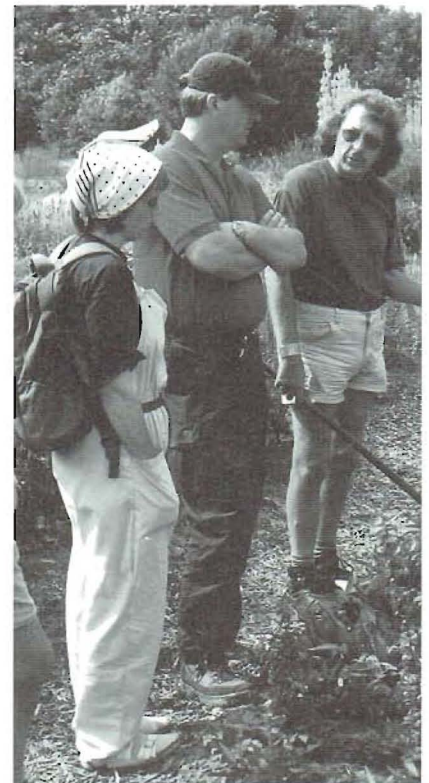
Na augustus, als de meeste groenbemers in het zaad staan, komen er zeer veel verschillende soorten vogels op het terrein af, die zich te goed doen aan het vele zaad. Ook veel muisjes worden door het zaad aangelokt, waardoor er ook veel roofvogels op ons land zijn. Nu, na twee jaar zijn er al meer roofvogels gezien in het gebied dan ervoor. Er is een ecologische verandering op gang gebracht met een uitstraling naar de wijde omgeving!

Imkers hebben ongeveer vier maanden bijenkasten bij ons staan; vooral de bijenvolkeren die zwak of ziek zijn brengen ze. boekweit heeft namelijk een genezende werking op het darmstelsel van de bijen.

Een lange weg

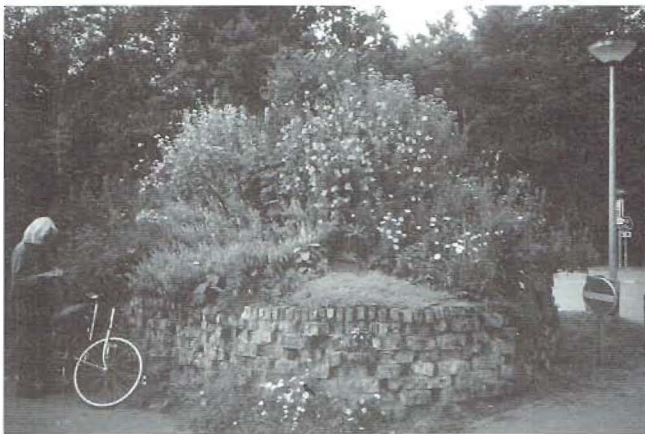
Als je nu een kwekerij wilt beginnen, heb je te maken met heel veel regels. Vooral in Drente wil de provincie dat nieuwe kwekerijen opgezet worden op een boerderij waar de eigenaar gestopt is. Voor ons was dat geen optie want we hadden speciale grondkwaliteit nodig en die is bijna niet te vin-

den op een gangbare boerderij. Het was een hele toer om een officiële status te krijgen als kwekerij; Eerst moet de gemeente meewerken aan een vrijstelling van het bestemmingsplan. Dan de provincie en de welstandscommissie en dan heb je nog bezwaren van burens en natuurorganisaties (wel twee keer Natuurmonumenten...). Toen dat allemaal geregeld was moest er een bouwvergunning aangevraagd worden voor een schuur. Weer dezelfde weg; gemeente, provincie, welstandscommissie en bezwaren. Wij hadden nog een extra probleem, want de wethouder waar we mee te maken hadden, had een grote afkeer van Eko-bedrijven en ze heeft ons ronduit tegengewerkt. Het duurde allemaal erg lang en kostte allemaal erg veel energie. Maar tot ons geluk is er na de gemeenteraadsverkiezingen een nieuwe wethouder aangesteld, die wel met ons mee wil denken en werken. Op dit moment (zomer 2002) hebben we de officiële status van een kwekerij en de bouwvergunning voor een schuur komt eraan (november 2002). De gemeente wil nu goed

Henk Pleiter geeft uitleg op zijn kwekerij

Foto: Luc Stroman

Mooi begroeid muurtje bij de ingang van een camping.

Foto: Marianne van Lier

meewerken zodat we straks ook een huisnummer krijgen, dan is het eindelijk een volledig geaccepteerd bedrijf! We hebben sinds 2001 een medewerkster, Arina, voor de kwekerij. Ze heeft al veel gezaaid en geplant zodat we nu al ruim een ha. als kwekerij gebruiken.

De teelt

We telen op verhoogde bedden (vanwege teveel water en het slechte waterafvoer) met op de paden een strolaag en daarover een laag houtschillen. We zaaien direct na de zaadoogst, vooral *Arnica montana* (Valkruid of Wolverlei), want de kiemkracht is dan het hoogst. De opkomst ligt nu op 70%, dat is voor *Arnica* zeer hoog. We zaaien op rijen die ongeveer 120 cm. breed zijn. Het zaad wordt afgedekt met een laagje metselzand (+/- een cm dik). Daardoor krijg je "zebrabedden"! Het metselzand blijft een beetje vochtig en het zaad is daardoor vochtig en warm. Onkruid ontkiemt minder snel in het zand en dat bespaart veel wiewerk. Sommige soorten blijven maanden liggen zonder te ontkiemen (bijv. zwarte rapunzel) en dan kun je de zaairijen nog steeds goed zien. Ook als na het zaaien het erg hard gaat regenen slaat de zaaiereg niet dicht, zodat het kiemplantje altijd een zachte bovenlaag heeft om door te groeien. We hebben geen sproei-installaties en geven zo weinig mogelijk water. De planten moeten zelf op zoek naar water zodat ze sterk worden. Ook na het inplanten in een tuin gaan ze dan zo snel mogelijk zelf op zoek naar water, een soort ecologische opvoeding, vanaf het begin.

Natuurtuinen ontwerpen

Vanaf 1992 is mijn werk vooral het ontwerpen van natuurtuinen en amfitheaters. Mijn stijl is een combinatie van natuur en cultuur. Een tuin moet prettig zijn, niet alleen om te genieten van de planten, vlinders en insecten, maar ook om als het zonnetje even schijnt er al te kunnen zitten, werken of als buitenleslokaal te gebruiken voor scholen. Er moet een zodanig microklimaat opgebouwd zijn, dat het in de tuin net iets warmer is alserbuiten. Minder wind en veel ecologisch leven in de ruimste zin van het woord. Voor mij is dat een nieuwe vorm van tuinarchitectuur. Altijd bezig zijn met nieuwe materialen, nieuwe vor-

men van bestrating of vijvers. Ik werk graag met muren, vaak van losgestapelde stenen met een deksteen of brokken buitenmuur (altijd rode stenen), soms van een ligboxenstal, oude school of garage die gesloopt moeten worden. Met de brokken puin maken we nieuwe muren met gaten er in (voor varens) of buizen er in gestapeld (voor amfibieën), zodat er een zo breed mogelijk spectrum aan leven kan ontstaan. Als ontwerper lever je de omstandigheden aan, de natuurlijke ontwikkeling komt er dan al snel. Niet alleen worden de brokken puin gestapeld, maar ook gemetseld met een specie van veel kalk. De mengverhouding is één deel cement, één deel kalk en drie delen zand. De specie droogt vrij snel en er kan flink doorgevoerd worden. Door de kalk ontstaat een goede hechting, want de brokken puin zijn vaak erg verschillend, soms vallen ze al bijna uit elkaar doordat ze oud zijn en dan is een goede hechting erg belangrijk.

Groene punten voor een camping

Een project van gemetselde muren (180 meter muur) is voor de entree en het restaurant van een camping. Het was de bedoeling om de camping een speciale uitstraling te geven. Door hergebruik van materiaal en toepassing van inheemse planten kreeg de camping extra groene punten. Voor hen was dit heel aantrekkelijk. De muren zijn ongeveer 60 à 80 cm breed en 80 tot 180 cm hoog. In het midden zijn holle ruimtes gemetseld met uitgangen naar beide zijden. Het is de bedoeling dat daar ringslangen, hagedissen en padden in kunnen nestelen of overwinteren. De bovenkant is afgemetseld met waalformaat stenen met ook daar weer open ruimtes van 20 à 30 cm, met een grondlaag. Hierin groeien grasklokjes, varens, muurleeuwenbekjes, Zwolse anjers en andere soorten die spontaan aan komen waaien. In de zijanten groeien varens waarvan de tongvarens na twee jaar goed uitgroeien tot grote groepen. Achter de muren komt op een aantal plekken zwarte grond tot muurhoogte met daarop inheemse vlinderplanten, meestal vaste planten met enkele een- en tweejarige soorten, zoals Keizerskaars en inheemse wilde bolletjes. Daardoor bloeit het al vanaf februari en tot in november. Er is veel kleur en als één soort uitgebloeid is dan begint de volgende te bloeien. De reacties na twee jaar zijn erg goed. Vooral de vele bloemen, vlinders en insecten worden door de eigenaren en bewoners van de camping zeer gewaardeerd.

Gehalveerde waterrekening

Naast dit project heb ik opdrachten in Almere waarvan er een wel bijzonder geslaagd is. De opdrachtgever is een huisarts die een bevalling moest doen bij een klant van mij van een jaar daarvoor. Al wachtende op de baby zat hij in de nieuwe tuin die al flink begon te bloeien. Dit sprak hem aan en hij nam contact op voor zijn eigen tuin. De opdracht was best een uitdaging, veel zitplekjes, planten, muren van oude stenen en brokken puin, zowel achter-, zij- en voortuin. Ook wilden ze beter zicht op de forse waterplas achter hun huis. Het is allemaal prima

gegaan en na een jaar stond er opeens een bericht van hem op het antwoordapparaat, dat de tuin goed bloeide en tussendoor liet hij zich ontvallen dat tot hun verbazing de waterrekening gehalveerd was! Dit hoorde ik graag, want ik geef altijd aan op het onderhoudsschema om zo weinig mogelijk te sproeien. Alleen de eerste week, totdat het geregend heeft en dan stoppen en nooit meer water geven is mijn advies. Omdat ik ecologisch werk vind ik waterbesparing een echt Eko - thema, ook op de kwekerij wordt niet gesproeid. Mijn ervaring is dat deze planten later ook geen water nodig hebben. Voor de Almeerse huisarts was dit een hele ervaring, de hele zomer niet sproeien en toch volop bloei en geen verdroogde planten, zoals bij de buren, toen ze terug kwamen van vakantie. Hij heeft nog het waterleidingbedrijf gebeld om te vragen of er geen fout was gemaakt en het verhaal van de tuin verteld. Ze zijn nu zo enthousiast dat ze dit jaar heel goed kijken naar het watergebruik en als dit jaar opnieuw het watergebruik gehalveerd blijkt ten opzichte van vóór de nieuwe tuin, dan gaan we samen een artikel schrijven voor de plaatselijke krant en het blad van het waterleidingbedrijf.

Ook buiten Nederland

Mijn werkgebied is verspreid over heel Nederland en België, vooral in Vlaanderen liggen tal van tuinen die door mij ontworpen zijn. Vooral in de eerste jaren had ik veel opdrachten in Vlaanderen en naar mijn ervaring waren ze daar sneller bekend met inheemse planten dan in Nederland. Vanaf het begin werk ik alleen met inheemse planten. In de beginjaren met zo'n 360 soorten, de laatste jaren met 180 à 200 soorten. Voor opdrachten waar de mensen het liefst iets bekends in de tuin willen, werk ik ook met bijvoorbeeld brandende liefde, prachtklokje, jacobsladder en bergamot, wat meer gewone soorten. Maar regelmatig plant ik in tuinen Arnica, kruisbladgentiaan, rapunzel of nog zeldzamere soorten. Meestal met veel waardering als ze maar eenmaal gebloeid hebben. De laatste jaren zijn er ook opdrachten van bijvoorbeeld 4,8 ha. landgoedontwikkeling, waarvan drie hectare verschaald is en ingezaaid met inheemse planten als een bloemrijke (heuvelachtige) weide.

Voor mij is bosplantsoen ook erg belangrijk. Ik heb een vast aantal soorten die vogels aantrekken en die bijna allemaal in het voorjaar bloeien en in het najaar bessen dragen. Ook hier weer om zo snel en effectief mogelijk verbetering van ecologische omstandigheden op gang te brengen.

Een aardige opdracht voor dit najaar is om een amfitheater te ontwikkelen in Griekenland op het eiland Lefkas. De locatie ligt 300 m hoog op een berghelling met uitzicht op het water van de Middellandse Zee.

Henk Pleiter, tuinontwerper en kweker

De Weiden 29
7991 BG Dwingeloo
tel. 0521-593619

Met de zachte G

Zomerse dagen

Als de grote zomer voorbij is, volgt altijd - echt waar: altijd nog een kort nazomertje van een paar dagen. Dat is het 'Trezekes zomertje', naar het kerkelijk feest van de heilige non Teresia van Avila op 15 oktober. Een 'Sinte-Michielszomerke' duurt zeker acht dagen, maar dat begint al op of vóór 29 september; dan viert kerk en gelovigen den aartsengel Michael. Als het toegiftzomerke wat laat valt, ná de kilte van Allerzielen en van Sint Hubertus, patroonheilige van de jagers hè toch!, dan is het een 'Sinte-Maartenszomerke' of - in België - ene 'wapenstilstandzomer'. Op Sint Maarten, 11 november, eindigde de eerste wereldoorlog met de overgave van de Duitsers. In Peelland heet de novemberzomer 'kranenzomer'; men ziet en hoort dan 'kroeh kroeh' de kraanvogels. Eerder en later (tot in december) komen er ook wel kranen over en ze blijven in veel jaren een nacht of een paar dagen op vaste pleisterplaatsen uitrusten en spelen of beter weer afwachten, maar de kranen horen veel meer bij zo'n korte herfstzomer, gewoon omdat je dan zelf ook buiten bent. In de Kempen is het late zomertje de 'Piet-van-Molzomer'. Naar Piet van Mol uit Hoogeloon, die altijd met alle werk even laat was. Als de mensen hem maanden om dit of dat nou te doen, in de zomer, dan antwoordde dieje Piet dat haasten maar ongezonder en onnodig was. 'Ik krêg m'n zummerke nog hendig', zei hij ook, en dat kwam alle jaren uit.

Ook in de koudste maand februari zijn er bijna jaarlijks een paar zomerse of bijna-zomerse dagen, rond de veertiende, let maar eens op. Ge ziet dan ineens overwinterende vliegen en spinnen en al een enkele citroenvlinder en ook hommels die laag over de grond naar oude muizen nesten speuren. De bijen maken een 'reinigingsvlucht' en doen hun winterpoepje. Ik herinner mij een flinke ruzie tussen mijn opa en oma, toen midden februari opa's biejen oma's schone was op de grasbleek en aan de waslijn vol vlekjes hadden gepoept. Die ze er niet meer uit zou kunnen krijgen, want het waswater was al over de stoep geschrobd en alle spoelwater uit de regenbakken was op. 'Gij ok mi'w biejen!', gromde ze. En opa mompelde iets als 'Verrekte jij mi'we was!', wat hij natuurlijk niet hardop durfde zeggen, en ook niet meende. Het kwam die maandagse wasdag niet meer goed tussen die twee. 'Zund' van dat schoon weer waarvan ze toen niet genoten.

Willem Iven